

Les crisis de la ploma

És de cultura general saber que PEN, en anglès, vol dir ploma, i que per tant PEN Club hauria de voler dir club de la ploma. No és exactament així, perquè PEN són les inicials angleses de "poetes, assagistes i novel·listes", però tant se val: els membres del PEN som els del club de la ploma i, pel que he pogut comprovar –ja ho sabia, tanmateix–, som també els del club de la crisi. Vaig assistir al congrés dels poetes, assagistes i novel·listes a Barcelona, i en puc donar fe: la propensió dels socis al pessimisme gremial i a la visió del present com a catàstrofe accelerada sembla irreprimible. Ja sé que és mal general, però els que tenim per ofici pensar abans d'escriure –se suposa– hauríem de meditar més abans de fer-ne un ús professional. Com que jo no portava escrita per endavant la meua ponència al congrés, i com que vaig parlar cap al final, això és més o menys el que vaig dir:

«Senyores i senyors, estimats col·legues –n'eren molts pocs, perquè en aquella mateixa hora els delegats tenien assemblea general–. Aquests dies hem parlat bastant del present i, sobretot, hem parlat molt del futur. Del tercer mil·lenni, de la nova Europa i de coses així. Com si del futur es poguera realment parlar o com si els escriptors el poguérem localitzar o preveure, ¡bones ànimes que som! Però hauran comprovat vostès que s'ha parlat molt poc o gens del passat. I això és més aviat estrany en gent de llibres i de lletres, que només poden escriure gràcies als llibres que en el passat han escrit uns altres. Com si poguérem parlar del present i del futur partint, com qui diu, de zero. El fet, però, és no parlar del passat equival a imaginar un futur, o a situar i valorar un present, sense acudir a l'art de la perspectiva. I jo mantinc que, o la història proporciona l'angle de visió necessari, o no hi ha angle, i la visió és plana o els volums falsos. Vull dir que aquests dies de congrés he escoltat moltes valoracions del present, en general,

metòdicament negatives. Però tota valoració implica un marc de comparació i de relació: amb el passat en aquest cas, i necessàriament. Això és el que he trobat a faltar i, crec, és també el pare i la mare del mètode catastrofista. La mateixa idea de "crisi" –crisi de la poesia, de la novel·la, de la literatura, de la cultura...–, suposa que en algun temps no hi havia crisi: implica un estat anterior de "normalitat". Altrament, la crisi seria perpètua, des de la nit dels temps, i llavors ja no és crisi sinó estat natural. I jo em pregunte quina era aquesta anormalitat no-crítica anterior i, sobretot, en quin temps existia.

»Em fa l'efecte que aquests dies hem estat, potser sense adonar-nos, implicant o suposant un passat millor, normal, potser fins i tot gloriós per a les lletres. Però, ¿quan era això? He sentit en la tribuna d'aquest congrés expressions com "el final de la poesia", "la literatura està en perill d'extinció" (o que "els escriptors som una espècie amenaçada"), "la biblioteca es mor", "progressa l'analfabetisme generalitzat", i altres terrors de l'any 2000. Caldria suposar que els distingits col·legues que han dit això, amb la cara molt compungida, han constatat abans la correspondència d'aquestes paraules amb la realitat. Però no n'estic segur. Em pregunte, més aviat, si aquestes expressions són reals, o si són metàfores masoquistes. Em pregunte, també, si no patim una variant de maniqueisme històric, segons la qual el bé és "abans", el mal és "ara" i el mal absolut "després".

»Pitjor encara: he sentit explicar, més o menys (però seriosament), que "la societat actual ignora i menysprea la cultura". I això, respectats col·legues, no vol dir res. Exactament res. És un *flatus vocis*, un aire

bucal, com ara dir que "el ferrocarril ignora la roda", o "l'estat menysprea la política". Com a màxim, podem dir que hi ha alguns sectors o grups socials que ignoren alguns aspectes o formes de la cultura, però això és universal, necessari i etern. Una altra cosa és que, sentint alguns discursos dels socis, sembla que "ara" ningú llegeix llibres, ni se n'ocupa, ni estima la producció literària, ni els escriptors. I, tanmateix, ¿hi ha algun "abans" (fa cinquanta anys, cent, dos-cents, cinc-cents...) en què hi haguera més producció literària, més escriptors que en viuen, més llibres publicats, més llibreries que els venen, més clientela que els compra, més revistes de literatura, més pàgines de llibres en els diaris, i fins i tot més publicitat de la nostra mercaderia? Si la literatura està en crisi d'apreciació social i en crisi de mercat, ¿en què estava quan el volum de població –absolut o percentual– que comprava i llegia llibres, fa un segle o dos o tres o cinc, era incomparablement més baix que "ara"?

»Ja sé, senyores i senyors, que això sembla molt banal, però és molt real. També sé que no queda gens bé dir-ho en públic, que no es presta a la teoria brillant ni a fer citacions subtils, però és veritat. Potser als escriptors no ens agrada veure-ho o dir-ho perquè ens agrada més queixar-nos. I ens agrada més, paradoxalment, pensar que som més importants i més nobles perquè la "societat" o el "mercat" –gent tan barroera i material– no ens valora segons la nostra dignitat. Deu ser la crisi moderna, dic jo. ¿Però quin col·lega normal i corrent voldria viure i escriure al segle XVIII, XVII, XVI, XV, XIV, XIII...? Ja poden anar triant quin era el bon temps sense crisi i, si em convencen, em sobran les teories.»

Això vaig dir, i més coses que ara no fan al cas.

Joan F. Mira

